

ТРАДЫЦЫЙНАЕ СВЯТА «БАГАЧ» У ВУЧЭБНА-ВЫХАВАЎЧЫМ ПРАЦЭСЕ

Народныя традыцыі захавалі значную колькасць свят і абрадаў, якія арганічна ўключаюць чалавечае жыццё ў прыродныя рытмы. Гэта ў першую чаргу Каляды, Купалле, Тройца, Багач і іншыя. Сённяшняе грамадства далёка адышло ад традыцыйнага, і народныя святы больш не ўспрымаюцца ў якасці паказчыка натуральнай злучанасці чалавека і прыроды, яны выконваюць забаўляльную функцыю. Першасная семантыка, на жаль, часта застаецца па-за ўвагай выканальнікаў і з цягам часу забываецца. Адродзіць яе ў поўным аб'ёме немагчыма – сёння іншыя ўмовы жыцця, аднак прыстасаваць да сучаснай сацыякультурнай сітуацыі можна і нават неабходна.

У БДПУ імя Максіма Танка кафедра тэорыі і гісторыі культуры даволі даўно праводзіць традыцыйнае свята Багач. Спачатку Багач праводзіўся на факультэце прыродазнаўства, а цяпер – на факультэце беларускай філалогіі і культуры. У гэтым годзе традыцыя выйшла за межы універсітэта – свята было наладжана ў Беларускай гімназіі № 14 г. Мінска.

У народнай традыцыі Багач – свята працоўных набыткаў, гімн прыродзе, услаўленне гаспадарчага плёну, сумесная падзяка за ўраджай. Традыцыйны атрыбут Багача – лубка з жытам. У сваёй пастаноўцы мы пастараліся захаваць і традыцыйны каларыт, і першасную семантыку, і адначасова напоўніць свята новым зместам. Для кафедры, факультэта, школы Багач стаў таксама падвядзеннем вынікаў працоўнага года. Таму аказваецца вельмі дарэчы ва ўрачыстай абстаноўцы агучыць найбольш значныя дасягненні навучэнцаў у ву-

чобе, навукова-даследчай дзейнасці, спартыўнай і мастацкай сферах. Гэта не толькі стварае пэўны эмацыянальны настрой, але і стымулюе творчую актыўнасць студэнтаў.

Першая, кананічная, частка свята – выступленне студэнтаў з праграмай «Прыйшоў Багач», у якой выкарыстоўваюцца традыцыйныя тэксты, гучаць народныя мелодыі, паказваецца заканчэнне жніва і рытуал абходу двароў. У канву выступлення арганічна ўплецена віншаванне пераможцаў у розных галінах дзейнасці.

Другая частка свята – навукова-практычная канферэнцыя, прымеркаваная да значных падзей, юбілейных дат дзеячаў беларускай культуры. Так, «Багач-2008» быў прысвечаны юбілею Вацлава Ластоўскага, «Багач-2009» – 90-годдзю ўтварэння першай беларускай гімназіі і 95-годдзю педагогічнага ўніверсітэта. У канферэнцыях прымаюць удзел навукоўцы, выкладчыкі, настаўнікі школ, студэнты і нават вучні.

На свяце ёсць месца і мастацкай творчасці. Гэта яшчэ адна частка Багача. Ужо традыцыйным стаў «Арт-Багач» – конкурс мастацкіх вырабаў і вырабаў з прыродных матэрыялаў. Кожная праца не проста прадстаўляецца на суд журы, а абараняецца. Прыемна, што з кожным годам абароны студэнтаў становяцца больш змястоўнымі, дасканалымі ў мастацкім плане. Так, прадстаўляючы дэфіле народнага касцюма сваёй мясцовасці, студэнты не толькі назвалі і паказалі кожны элемент, але і стварылі на сцэне мясцовы каларыт: зрабілі макет сялянскай хаты, накрылі саломай дах, апанулі ў нацыянальнае адзенне лялькі і пасадзілі іх на прызбе. Напрыканцы студэнтка ў аўтэнтычнай манеры выканала народную песню. Абараняючы вышыўку з матывамі гарадскога пейзажу, выканаўца расказала пра цікавага чалавека, самадзейнага аўтара-песенніка, і пад гукі адной з яго песень выканала танец. Незабыўнае ўражанне пакінулі лялькі міфалагічных персанажаў Хатніка, Дамавухі, Хута, выкананыя групай студэнтаў з тканіны, нітак і штучнага меху. У якасці абароны студэнты напісалі казку і паставілі яе на сцэне. Сціплы, здавалася б, выраб з салёнага цеста студэнтка падала як традыцыю, вартую захавання і працягу.

У межах «Арт-Багача» практыкуецца яшчэ адна форма студэнцкай творчасці – культуралагічны праект, прадстаўлены стэндавымі дакладамі («3 гісторыі стварэння беларускіх гімназій», «Славутыя выпускнікі 25-й гімназіі»), дакладамі-плакатамі («Каляровы свет

В. Ластоўскага», «Эмацыянальны свет В. Дуніна-Марцынкевіча», «Школа будучага»).

Такім чынам, Багач – гэта комплекс выхаваўча-ідэалагічных мерапрыемстваў, накіраваных на захаванне і прапаганду традыцыйных каштоўнасцей, на фарміраванне ў чалавека пачуцця гонару за свой народ, яго культуру, на выхаванне пачуцця адказнасці і патрыятызму. Акрамя таго, такія мерапрыемствы актывізуюць доследную дзейнасць студэнтаў, абуджаюць іх фантазію, даюць магчымасць раскрыць свой патэнцыял і паспрабаваць сябе ў розных сферах. Да таго ж яны ўзбагачаюць навучэнцаў вопытам, які так спатрэбіцца ім у самастойнай працы.

Ніжэй прапануецца сцэнарый кананічнай часткі «Багача».

Сцэнарый свята «Багач»

Гучыць народная мелодыя або адна з жніўных песень.

Першы чытальнік:

Павейце, ветры,

Ой, рана, рана, у чыстым полі,

Павейце, ветры!

Нясіце звесці,

Ой, рана, рана, нашаму пану,

Нясіце звесці!

Што яго жнейкі,

Ой, рана, рана, жыта дажалі,

Што яго жнейкі

Жыта дажалі,

Ой, рана, рана, пана ўслаўлялі,

Жыта дажалі.

Выконваецца карагод «Жнейкі». Дзяўчаты (6-8 чалавек) выходзяць на сцэну пад музыку двума радамі з розных бакоў. Рады мяняюцца месцамі, праходзячы пад рукі. Ствараюць два кругі і, прыгожа рухаючыся, спалучаюцца ў «ручаёк». Праходзяць праз «ручаёк» і выстройваюцца на сцэне адпаведным чынам.

Чытальнік:

Ой, не дармо мы па полю гулялі, па полю гулялі,

Мы сабе пажытачку шукалі, пажытачку шукалі.

Чытальнік:

Ой, не дармо мы па полю гулялі, па полю гулялі,

Бо мы ўсё жыцечка пажалі, жыцечка пажалі.

Гучыць музыка і на сцэну выходзіць дзяўчына са снапом:

*А ідуць, ідуць ды жнеечкі з поля,
Ды жнеечкі з поля, як вутачкі з мора.*

*Ой, нясуць, нясуць ядраное жыта,
Ядраное жыта ў снапок завіта.*

Працягваецца карагод «Жнейкі». Дзяўчаты-жнейкі становяцца ў круг, дзяўчына са снапом – у цэнтры круга. Жнейкі абыходзяць некалькі разоў вакол дзяўчыны са снапом, мяняючы рукі і накірунак руху. У канцы снапок падымаецца ўверх і выносіцца са сцэны, сімвалізуючы заканчэнне жніва.

Падзеі пераносяцца ў вёску, у гаспадарскі двор. Гучыць дажынкавая песня:

Хадзіў раёк, хадзіў раёк па вуліцы.

Ніхто раёк, ніхто раёк ў дом не заве.

Адазваўся, адазваўся пан гаспадар:

– Хадзі, раёк, хадзі, раёк, у мой дварок.

А ў мяне вулачкі, у мяне вулачкі павымятанья,

У мяне сталы, у мяне сталы пазасціланья,

У мяне кубкі, у мяне кубкі паналіванья.

Выконваецца ўрываек з паэмы Я. Коласа «Новая зямля». Выканаўцы – дзяўчына і хлопец. Пачынае дзяўчына, хлопец працягвае.

На гэты дзень і сама хата

Была прыбрана зухавата:

Памыты лавы, стол, падлога,

А каля покуця святога

Дзве сцены клёнамі убраны;

Абрусам белым стол засланы,

Святых паперай агарнулі –

Яны лагодней нейк зірнулі,

Як бы ім вельмі падабалась,

Што ім увага аддавалась.

Мужчыны зараз па сняданні

Пайшлі ў гумно на спачыванне –

Аддаць мінуту для дрымоты.

Прыветна скрыпнулі вароты,

З вясёлым шумам расчынілісь,

Ў гумне мужчыны прыпынілісь.

Усяго паўнютка, хвала Богу, –

*Збажынкi рознай i мурогу.
Здавалась, стрэхи i пярылы
Ўсяго трымаць не мелi сiлы,
Бо з двух бакоў над самым токам,
Калi на iх ты кiнеш вокам,
Сянцо, збажынка навісала.
Тут лугам, полем патыхала,
А на гваздзi ў таўшчэрным шуле
Цаны вiселi, бы заснулі.
А вiлы, граблі i мяцёлкi,
Малацьбітовы прыяцёлкi,
Каля варот адны стаялі –
Таксама працы ўжо чакалi.
– У нас сяголета – свяцiся!
– Так, дзякуй Богу, паджыліся [1, 125–126].*

Пад музыку дзяўчына i хлопец сыходзяць са сцэны.
Выконваецца карагод «Багач». На сцэну пад музыку выходзяць дзяўчаты. Адна трымае ў руках на ручнiку вянок з каласкоў, упрыгожаны кветкамі, рабінавымі гронкамі, другая – бохан хлеба. Дзяўчаты кланяюцца адна адной, падыходзяць i становяцца плячом да пляча (правае плячо адной дзяўчыны датыкаецца да правага пляча другой). Павольна ўздываюць дары i абыходзяць вакол цэнтра, апускаюць дары i вяртаюцца на свае месцы.

*Дзяўчына з хлебам:
Радзi, Божа, жыта на другое лета,
Радзi, Божа.
На другое лета – лепшае за гэта,
Радзi, Божа.
На полі – снапамi, у гумне – тарпамi,
Радзi, Божа.
У гумне – тарпамi, ў клеці – карабамi,
Радзi, Божа.
У клеці – карабамi, а ў печы – пірагамi,
Радзi, Божа.
Дзяўчына з вянком:
Ішлі жнейкi сасонкаю,
Змялі поле мяцёлкаю.
Мы думалi, што месяц усходзе,*

*Ажно наш гаспадар па двару ходзе.
Выходзь, панок, з дружынаю,
Прымі вянок з калінаю,
Засцілай сталы і лавы,
Ідзе госцік небывалы.*

На сцэну выходзіць дзяўчына з Багачом (сявенькай, напоўненай зернем і ўстаўленай у яго свечкай) на ручніку. Працягваецца карагод «Багач». Ён заканчваецца агульным паклонам дзяўчат з Багачом і дарамі. Яны застаюцца на сцэне ў першым радзе. У другі рад на сцэне становяцца жнейкі. Гучаць словы ўслаўлення гаспадара:

*Зялён наш бор, зялён,
Над усімі барамі.
Багат наш пан, багат,
Над усімі панамі.
Ды вясёл наш пан, вясёл,
Усё жыта пажаўшы.
Ды славён наш пан, славён,
У гумно ўсё сабраўшы.
Зялён наш бор, зялён,
Шырокімі лістамі.
Хвалён наш пан, хвалён,
Залатымі каласамі.*

Дзяўчына з Багачом у руках спускаецца са сцэны і з паклонам перадае сявеньку кіраўніку ўстановы:

*Судзіў Бог пазбіраці –
Судзі, Божа, спажываці
У міры, спакоі,
У добрым здароўі.*

Паколькі Багач з'яўляецца сімвалам набыткаў, кіраўнік можа сказаць пра найбольш значныя дасягненні яго ўстановы ў розных сферах дзейнасці (навуковай, вучэбнай, мастацкай і інш.) за мінулы навучальны год. Можна ўзнагародзіць настаўнікаў, вучняў, студэнтаў, супрацоўнікаў.

*Дзяўчына з хлебам:
Бохан свежага хлеба жытнёвага
Шчасце прыносіць у хату новую.
Плён і здароўе – у хату абжытую,
Светам усмешак, як сонцам, залітую.*

Спускаецца са сцэны і з паклонам перадае хлеб намесніку дырэкт-

тара школы, кіраўніку метадычнай кафедры:

Судзі, Божа, гэты год праважаці,

А другога дачакаці,

З хлебам векаваці

І абжыначкі спраўляці.

Дзяўчына з вянком:

У танок, жнейкі, у танок.

А звiлі, жнейкі, мы вянок.

Не з руты, не з мяты звiлі вянок,

З ядранага жыта звiлі вянок.

Спускаецца са сцэны і перадае вянок са словамі:

Дай, Божа, шчасця Вам і долі,

Не знаць бяды ў жыці ніколі,

Вяночки з жыта савіваці

І нас у госці запрашаці.

На заканчэнне ўдзельнікі свята выказваюць агульныя пажаданні ўсім прысутным. Прапануем два варыянты заключных слоў.

Першы варыянт:

Птушкам – високага лёту

Ў чыстым блакіце неба,

Людзям – думак высокіх

І мяккага жытняга хлеба.

Сейбітам – спелай нівы

І плёну ў працы цяжкай,

Калоссю – росту і сілы,

Зярнятак поўных і важкіх.

Гаспадарам – прыбытку,

Добра Вашай цёплай хаце,

Шчасця ў Вашы сем'і

І радасці ў Вашай працы.

Другі варыянт:

Мы вельмі рады сустрэчы з Вамі,

Сустрэчы шчырай у міры і згодзе.

Чакаем на свяце Вас разам з сябрамі

У гэтай зале ў наступным годзе.

Усім жадаем шчасця багата,

Сэрцу – цяпла, душы – святла,

І каб заўсёды ў Вашай хаце

На ўсіх ставала любові і добра.

Заўвагі

* 1. Тэксты жніўных песень цалкам або часткова цытуюцца па выданні:
Жніўныя песні / уклад. А. С. Ліс, В. І. Ялатаў. Мінск, 1974.

Літаратура

1. *Колас Я.* Новая зямля. Мінск, 1975.